

ПРИНЦИП ЗАКОННОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ УКРАЇНИ: СУТНІСТЬ І ЗНАЧЕННЯ

Безсумнівно вагому роль у визначенні Державного бюро розслідувань України (далі – ДБР України) в системі державних органів має незалежність першого, оскільки буквально визначає конкретне місце в ієрархії органів державної влади та впливає як на формування його компетенції, так і на реалізації повноважень. Тому, не дивно, що незалежність – одна з головних ознак діяльності ДБР України була закріплена як засада організації та діяльності вказаного органу. Поряд з незалежністю у ст. 3 Закону України «Про державне бюро розслідувань» закріплено й інші принципи роботи ДБР України, зокрема принцип законності (п. 2). Під законністю прийнято розуміти неухильне дотримання чинного законодавства певним суб'єктом [0, с. 397]. В такому розумінні принцип законності опосередковано закріплено в ч. 2 ст. 19 Конституції України в контексті діяльності державних органів і органів місцевого самоврядування: «органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України» [0]. Між тим в теорії права законність розглядається не тільки як принцип, а і як методи чи режим [0, с. 444]. Наприклад, П.М. Рабінович зазначає, що законність – «це режим відповідності суспільних відносин законам, підзаконним нормативно-правовим актам держави, який утворюється в результаті їх неухильного здійснення всіма суб'єктами права» [0, с. 104]. І.Д. Шумляєва характеризує законність як метод, внаслідок реалізації якого формується певний режим у суспільстві, що зобов'язує всіх учасників суспільних відносин виконувати положення правових актів [0, с. 95].

Вкрай своєрідною виглядає позиція С.Є. Федорова, який робить висновок про те, що законність є не принципом, а основною метою, котра передбачає прагнення до безумовного дотримання приписів нормативно-правових актів, а звідси режимом існування та розвитку суспільних відносин [0, с. 151, 152]. Ми не можемо однозначно погодитись із наведеною тезою, адже сама по собі мета дотримання законності в суспільстві є занадто абстрактною та недосяжною, тому що кожен день здійснюється численна кількість правопорушень, наявність яких перешкоджає утвердженню законності. Більш того розглядаючи законність в такому контексті необхідно говорити про неї як про багатоаспектну категорію різних соціальних сфер, що саме по собі штучно розширює її зміст. Тому, ми не будемо відступати від класичних поглядів у праві, де законність означає основоположний принцип права, сутність якого розкривається через загальну вимогу дотримання положень чинного законодавства, яка поширюється на всіх суб'єктів правовідносин [0, с. 255], а в першу чергу – державні органи, для яких він є

«основним та беззаперечним при виконанні ними та їх посадовими особами своїх обов'язків у відповідності до чинного законодавства» [0, с. 50]. Слід наголосити на важливості втілення принципу законності та діяльності державних органів, оскільки це фактично дозволяє: забезпечити їх ефективну діяльність; мінімізувати вчинення правопорушень із боку посадових осіб; сформувати позитивний імідж органу та позитивно впливає на рівень довіри громадян до нього, а також сприяє розбудові якісної взаємодії між державними органами та громадськістю.

Зміст принципу законності в діяльності державних органів найчастіше розкривається через сукупність наступних правил: пріоритет юридичної сили законів над іншими нормативно-правовими актами; обов'язкове виконання законів тими суб'єктами, на яких він поширюється та рівність нормативних положень; безумовне дотримання вимог законодавства посадовими особами; «неприпустимість протиставлення законності та доцільності в діяльності державних органів; невідворотність покарання за вчинення правопорушення» [0 с. 519]; державні органи повинні приймати управлінські та інші рішення, що не суперечать чинному законодавству в межах своєї компетенції; контроль і нагляд здійснюється виключно в межах правових процедур на підставі визначених в законодавстві способів і методів [0, с. 447]. Треба відмітити, що всі перелічені правила так чи інакше узгоджуються з провідною ідеєю принципу законності: неухильне дотримання положень законів і підзаконних актів уповноваженими суб'єктами, під час виконання функцій держави. При цьому вказане правило стосується не тільки самого органу, а його посадових осіб, адже значною мірою реалізація цього принципу залежить не стільки від юридичної особи (державного органу), скільки від його працівників. Зокрема, О.Ю. Дрозд досліджуючи засади діяльності ДБР України, зазначає, що принцип законності знаходить своє виявлення в наступних аспектах: по-перше, співробітники вказаного органу повинні виконувати свої професійні обов'язки відповідно до букви закону, в тому числі норм процесуального права, адже в разі їх недодержання будь-які діяння можуть бути оскаржені; по-друге, посадові особи ДБР України не мають права виконувати злочинні чи незаконні накази та розпорядження, адже в протилежному випадку вони будуть притягнуті до юридичної відповідальності; по-третє, в жодному випадку не дозволяється порушувати норми законодавства, навіть у тому випадку якщо в цьому є службова необхідність або доцільність; по-четверте, службові особи ДБР України не мають права в будь-який спосіб втручатись у роботу інших органів або посадових осіб; по-п'яте, підзвітність і підконтрольність діяльності ДБР України уповноваженим суб'єктам [0, с. 253].

Показово, на нашу думку, є і те, що принцип законності закріплено не тільки в профільному нормативно-правовому акті, що регламентує діяльність ДБР України, а і у п. 2.1 Правил професійної етики працівників Державного бюро розслідувань затверджених наказом ДБР України від 16.01.2021 № 30 та зобов'язує працівників: 1) дотримуватись норм Конституції України та інших законів, положень відомчих наказів і інших організаційно-розпорядчих документів (положення, інструкції тощо); 2) вчасно та якісно виконувати

законні накази, розпорядження, доручення та вказівки керівництва; 3) в разі виникнення умов, які можуть сприяти «скоєнню корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень, працівник ДБР України має покладатися виключно на офіційні роз'яснення з питань застосування положень відповідних нормативно-правових актів» [0].

Таким чином, законність в діяльності органів та посадових осіб ДБР України характеризується дуалізмом: з одного боку ДБР України та його працівники повинні виконувати поставлені завдання у межах і на підставі норм чинного законодавства, не порушуючи права, свободи, інтереси громадян, інших осіб і процедурні аспекти, а з іншого – працівники повинні неухильно дотримуватись правових актів, що регламентують їх професійну діяльність, в тому числі організаційно-розпорядчих актів і правил професійної етики, які спрямовані на добросовісне виконання співробітниками своїх обов'язків і недопущення вчинення корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень.

Список використаних джерел

1. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
2. Конституція України 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 27.05.2023).
3. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. Харків: Консум, 2001. 656 с.
4. Рабинович М. П. Основи загальної теорії права та держави. К., 1994. 104 с.
5. Шумляєва І. Д. Забезпечення дотримання принципів верховенства права та законності в діяльності публічної адміністрації: термінологічний аналіз. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2020. Вип. 2. С. 91-98.
6. Федоров С. Є. Принцип законності державного фінансового контролю: зміна парадигми. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 2. С. 148-154.
7. Скрябін О. М., Санакоєв Д. Б. Особливості реалізації принципу законності в кримінальному процесі України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 1 (110). С. 253-257.
8. Войтович Н. П. Принцип законності при застосуванні адміністративних стягнень. *Літописець*. 2023. Вип. 18. С. 49-52.
9. Загальна теорія держави і права: підручник / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко [та ін.]; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.
10. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник. Харків: Консум, 2001. 656 с.

11. Дрозд О. Ю. Принципи організації та діяльності ДБР. *Підприємництво господарство і право*. 2020. № 3. С. 251-257.

12. Про введення в дію Правил професійної етики працівників Державного бюро розслідувань: наказ Державного бюро розслідувань України від 16.01.2021 № 30. URL: <https://dbr.gov.ua/assets/files/kodeks-etiki/doc015.PDF> (дата звернення 15.06.2023).

МАЛЮК Василь

кандидат юридичних наук

МОТИВАЦІЯ ОСІБ, ЯКІ НАДАЮТЬ ІНФОРМАЦІЮ ПРО ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

При виявленні та припиненні конкретного кримінального правопорушення державні інтереси та інтереси особи не збігаються. Обов'язок держави полягає у застосуванні регламентованих законом засобів з метою виявлення ознак кримінального правопорушення, встановлення винуватого у його вчиненні притягнення його до відповідальності. Що стосується громадянина, то надання допомоги правоохоронним органам у виконанні їх функцій щодо протидії злочинності може входити у протиріччя з особистими інтересами, що полягають у збереженні наявних у громадянина благ, інтересів, їх недоторканності та непорушності. Індивід може і повинен бути зацікавлений у наданні допомоги компетентним органам у виконанні їх державних обов'язків, проте не можна цю особисту зацікавленість розглядати як обов'язок. У певних сферах держава сприяє та заохочує осіб повідомляти про можливі факти кримінальних правопорушень, наприклад – регламентована процедура повідомлень особами (викривачами) про факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, усно та письмово, у тому числі через спеціальні телефонні лінії, офіційні вебсайти, засоби електронного зв'язку, засоби масової інформації, журналістів, громадські об'єднання, професійні спілки тощо. Умови для здійснення повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції», забезпечують викривачам спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції, державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, для чого в кожному з зазначених органів визначено особу спеціально уповноважену для запобігання корупції (на зазначену особу покладено обов'язки отримання та попередньої перевірки інформації від викривачів). Тобто детально регламентована процедура отримання від осіб (в тому числі і анонімно) інформації про окремих вид кримінальних правопорушень – корупційні правопорушення. Стосовно інших кримінальних правопорушень – процедури повідомлення про факти їх вчинення, перевірки та використання інформації, отриманої від конфідентів, і взагалі робота з